

Vodnabat sijdda/Hellmobotn grunneierlag

v/leder Mareno Mikkelsen

Hellandsberg

8270 Drag

1.8.2013

NVE

Sendes pr e-post

HØRINGSUTTALELSE Musken Senter AS - melding om Musken kraftverk, Tysfjord kommune, Nordland

Vi viser til Deres oversendelsesbrev. Denne høringsuttalelsen sendes kun pr e-post.

Vuodnabat Sijdda/Hellmobotn Grunneierlag representerer grunneiere og arvinger til privateid grunn i Hellmobotn. P.t. er vi over 200 mennesker som har familie- og slektstilhørighet til Hellmobotn. HGL er organisert etter det gamle samiske sijdda-prinsippet, dvs. et konsensusorientert kollektivt beslutningsorgan av grunneierne og etterkommerne i Vuodnabahta/Hellmobotn. Grunneierlagets medlemmer har eiendoms- og bruksrett til indre deler av Hellmofjorden.

Innledning

Tysfjord tilhører lulesamisk kjerneområde. Hele Hellemofjorden der Musken er bygdesenter er en sentral og særdeles viktig del av det lulesamiske kjerneområdet i Norge og er det mest sentrale området for lulesamisk bosetting i dag. Hellemofjorden utgjør et genuint lulesamisk kulturlandskap, et gammelt kulturlandskap uten moderne tekniske inngrep i kombinasjon med storslått natur. Området har stor kunnskapsverdi og er vesentlig som referanse for lulesamisk identitet og kultur. Vår bruk av området, vår kulturarv, vår livsform og våre tradisjoner har bevart området som et verneverdig og verdifullt lulesamisk område.

Tysfjord kommune er i forvaltningsområdet for samisk språk og er eneste kommune i landet som har lulesamisk som offisielt språk på linje med norsk. Kommunen har dermed et særlig ansvar for lulesamisk språk og kultur. Dette ansvaret åpner for unike muligheter for kommunen og for oss som kommunens innbyggere.

Bosetning og livbergning - helhetssyn

Naturrikdommene i utmarka, på fjellet og på havet har i uminnelige tider vært et høstingsområde og en plass å hente viktig tilskudd til livsopphold og inntekt. Dette er fremdeles viktig for oss som har våre røtter i Hellmobotn og Hellemofjorden. Tilknytning til slekta har betydning for det fraflyttede landskapet som nå er vårt «fritidslandskap». Slekta, slektas bosted og sporene etter slektas arbeid og tilstedeværelse skaper tilknytninga. Gårdstun, slåttemark, beiteområder, hav, utmark og fjell oppleves som del av heimen og som det som gir tilknytning. Vi vet at her har våre forfedre og formødre virket og levd, og det gjør Hellmobotn og Hellmofjorden til mer enn et tilfeldig bosted. Bostedet er også landskapet,

høstings- og bruksområdene, som kan strekke seg langt fra selve boligene. Når bostedet blir fraflytta, blir slekta ikke lenger et tilknytningspunkt på samme måte. Gården, husene og landskapet blir da tilsvarende viktig. Denne sterke tilknytninga er for oss en viktig begrunnelse for å holde fast på familiens og slektas tidligere bosettingssted og bruke det til innhøsting, rekreasjon, fritidsformål mm. Det gir oss livskvalitet. Slegt som sterk samisk verdi og sterke slektsbånd har på denne måten avgjørende betydning for diskusjonen om forvaltning av grunn i de enkelte områdene. Tilknytningsforholdet er ikke bare relatert til råderetten over land og ressurser eller hvor mye man kan utnytte disse, men like mye til andre aspekter av livet, slik som slektskap, overlevering av tradisjonell kunnskap og språk og tilhørighet til områdene. Hellmobotn og Hellemofjorden er viktig for vår livsform, for overføring av vårt språk, vår kulturarv og våre tradisjonelle kunnskaper. Vi regner hele fjell- og utmarksområdet rundt Hellmobotn som vårt bruks- og innhøstingsområde. Dette området brukes også innen reindriften. Ved fjorden er vi grunneiere på land helt til Gállonjárgga (mot Nordbukt). Også fjorden er vårt ressurs- og bruksområde og vår «utmark», og base for vår kultur og vårt livsmiljø. Vi har eier- og bruksrettigheter til dette området.

Samisk livsforståelse og livstolkning bygger på et helhetssyn, der språk, kultur, religion, landskap, slekt m.m., utgjør en helhet. Det er slik at hvis ett element tas bort eller svekkes, rammes hele mennesket og livet.

Samisk kultur og tradisjoner

Samisk kultur har alltid vært sterkt knyttet til naturen. Folk har levd i og av naturen. Respekt for naturen og naturkreftene og en bærekraftig utnyttelse av naturressursene er dypt forankret i samisk tradisjon. Å kunne bruke naturen fritt uten for mange inngrep og restriksjoner er en viktig del av samisk livskvalitet. Store deler av det som i dag oppfattes som tilnærmet uberørt natur og villmarkspregede områder i Tysfjord, er og har vært samiske kulturlandskap. Den tradisjonelle samiske bruken av et område kan være vanskelig å spore ute i naturen, da man ofte har vært svært forsiktige i sin utnyttelse av naturressursene og landskapet. Mye har grodd til og forsvunnet allerede. Dette gjør at samiske kulturminner er særlig utsatt for ødeleggelse. Det finnes mange automatisk fredede samiske kulturminner i hele Tysfjord, både nede ved fjorden og i fjellområdene. De fleste av dem er trolig fremdeles ikke registrert.

Naturens verdi og verdien av et liv baseres i stor grad på bruk av dens fornybare ressurser. Fiske, reindrift, utøving av duodje, jakt og høsting av naturens overskudd er bærekraftig og vil kunne fortsette ubegrenset. Dette står i motsetning til den urbane fortjenesteøkonomien som bygger på raske penger som blir borte så snart alt er utvunnet. Det som verner natur på kysten og i innlandet vil også tjene urfolks rettigheter og muligheter. Vi tenker på fremtida og kommende generasjoner og på den overordnede utviklingen for lokalsamfunnet; vi vil derfor ikke åpne for vannkraftutbygging, industri som utvinning av mineraler, bygging av vindmøller, akvakultur eller lignende naturinngrep i våre områder.

Dette står mellom kortsiktighet og langsiktighet. Hvis vi tenker oss et scenario hvor for eksempel gruveselskap slipper til, vil man få en utvinningsbasert økonomi i utvinningsområdene. Det vil bli anlegg og sår i landskapet, og flere veier vil skjære seg gjennom landskapet. Avfall vil sannsynligvis lagres i deponi under havet. Alt dette fører til at store områder nedbygges. I tillegg kommer forurensningsproblematikken. Denne utvinningsbaserte økonomien er heller ikke permanent. Når de drivverdige forekomstene er utvunnet etter ca. 10-15 år, forsvinner inntektene og naturen vil være i en dårligere forfatning enn før. Det finnes mange eksempler på akkurat dette. For eksempel reindrift vil noe av spiskammeret være forsvunnet og beitemarkene være mindre. Skal den langsiktige,

bærekraftige reindriften som bygger på fornybare ressurser ofres for kortsiktig fortjeneste, i det minste for lokalsamfunnet? Vi har alle ansvar for å ta vare på naturgrunnlaget.

Samer som urfolk og minoritet

Som urfolk og minoritet i Norge ønsker vi å frembringe noen prinsipper både myndigheter og andre instanser bør forholde seg til:

Vårt folk har siden urminnes tid bodd i og forvaltet Sábmme (det tradisjonelle samiske området i fire land) land og vann med stor respekt og forsiktighet. Vi er en del av landskapet i Sábmme. Våre liv – våre næringer og kulturytringer – tilpasses for fleksibelt å balansere mellom hva naturen kan gi og hva vi kan ta (bruke) uten å utnytte naturen. Vår dype relasjon med naturen er vanskelig å uttrykke med ord. Vi stoler på en levende tilnærming til Sábmme, vårt hjem. Om vi – eller noen annen – ødelegger naturen skades også vår kultur og vår livsform. Miljøet i Tysfjordområdet er følsomt. En livskraftig natur forutsetter at vi bruker den med stor forsiktighet. De tradisjonelle formene for våre næringer har alltid tatt sitt utgangspunkt i langsiktighet og ut fra en bærekraftig levemåte. Om de naturlige forutsetningene svikter på et visst område fantes muligheten å nytte alternative ressurser samtidig som de beskattede ressursene kunne «gjenopprettes». Denne naturlige selvregulering finnes fremdeles innebygd i vår næringsstruktur gjennom en kombinasjon av tradisjonelle og moderne næringer, selv om de er truet eller på vei til å forsvinne. Det samlede levebrødet erstattes av stadig mer ensidig utnyttelse av naturressursene.

I Tysfjord fins betydelige naturressurser med høye natur- og kulturverdier og der vi i dag står overfor stort press for å utvinne naturressursene i form av mineraler, skog, vannkraft og vindkraft. Den samiske bruken av naturen er i høy grad basert på å bruke fornybare naturressurser. I årtusener har samer levd av det naturen har gitt og utviklet en måte å leve på gjennom å bruke, men ikke utnytte naturressursene. Denne tilnærming og disse muligheter vil vi føre videre til kommende generasjoner. De tradisjonelle næringene danner også grunnlag for urfolks språk og kultur. En gang vil alle de «nye» naturrikdommene i verden ta slutt. Hvis vi klarer å ta vare på den tradisjonelle kunnskapen som fremdeles finnes blant oss og lære den bort til kommende generasjoner vil de ha mye bedre grunnlag for å berge seg på jorda i den tiden de lever i.

Vi ønsker å leve i et livskraftig Sábmme som er rotfestet både i en bærekraftig natur og en levende samisk kultur. Mennesket og naturen har en langsiktig evne til å fornye seg og videreutvikle seg bærekraftig også i tider med tydelige endringer. Både natur og kultur i Sábmme oppleves som berikende for omverdenen.

Vi frykter at dette synet forsøkes nedtonet, til fordel for et syn som hevder at samisk utvikling best fremmes gjennom kraftutbygging og industriell utvikling i vårt leveområde. I likhet med urfolk ellers i verden, har samer høstet mange dårlige erfaringer med slike tiltak. Vi ser dessverre at dette er bildet også denne gang. Urfolk loves medvirkning og fordeler, mens erfaringene er at kapitalkreftene styrer etter sin egen agenda. Denne frykten forsterkes av at det neppe vil være mulig å reise tilstrekkelig kapital lokalt.

Vi anser det som viktig at:

- Særskilt verdifulle områder for vår kultur, næringer og livsmåte beskyttes mot inngrep og andre forstyrrelser.

- All virksomhet er bærekraftig og drives etter forsiktighetsprinsippet.

-Det samlede bruk av naturressurser innen det samiske tradisjonelle området står i harmoni med de økologiske system hvor næringene drives. Dette fordi bærekraftig reindrift, jakt, fiske i vann, elver og hav, fangst, utøvelse av duodje og gårdsbruk/småbruk forutsetter en langsiktig bruk av naturens ressurser.

-Misbruk og utnyttning av land- og havressurser ikke utarmer de samiske næringers behov.

Vern av landskap og fjord

Hele indre del av Hellmofjorden er gyteområde for torsk, sei og andre arter. Tradisjonelt fjordfiske er viktig for oss både næringsmessig og kulturelt. Vi er bekymret for de økologiske konsekvensene oppdrettsaktivitet medfører for økosystemet i Tysfjordbassenget, og er redd for skadevirkninger på det tradisjonelle fjordfisket. Vi erfarer at villaksstammen i elva i Hellmobotn tar skade av oppdrettsvirksomheten i fjorden. Økt oppdrettsvirksomhet vil ikke være forenelig med fiske av villaks og andre anadrome laksefisk som ressurs.

Fiskeridirektoratet av slo i brev av 17.04.2012 søknaden fra Laponia Seafarms AS som senere Norsk Hummer AS trådte inn i, tillatelse til havbeite på hummer lokalisert ved Nordbukt i Hellmofjorden. I avslaget viser Fiskeridirektoratet til føre-var-prinsippet i naturmangfoldloven § 9 og forpliktelsen til å søke å unngå skade på naturmangfoldet, uavklarte samiske rettighetsforhold i området og at det foregår en verneprosess for Tysfjord. Avslaget ble også støttet av Sametinget med samme begrunnelse som Fiskeridirektoratet, samt henvisning til samiske rettigheter i området. Sametinget påpekte også statlige myndigheters krystallklare forpliktelser til å konsultere med samiske interesser, herunder Sametinget, når det overveies å iverksette tiltak som kan få direkte betydning for samiske interesser. Dette er nedfelt i konsultasjonsavtalen av 11.05.2005 mellom statlige myndigheter og Sametinget. Rettighetshaverne i området, Tjierrekluvta sijdda/Nordbukt grunneierlag, ytret seg sterkt imot tillatelse til havbeite. Vuodnabat sijdda/Hellmobotn grunneierlag støttet denne motstanden fullt ut. For øvrig mener Fiskeridirektoratets regionskontor i Nordland den unike hummerbestanden i Tysfjord vil utgjøre en sentral del av verneformålene ved et eventuelt vern av Tysfjord.

Det planlagte Musken kraftverk planlegges innenfor grensen til det som en gang ble benevnt «Tysfjord-Hellemo nasjonalpark». Fordi dette er samisk tradisjonelt område med både kollektive og private rettigheter, reindriften har sterke rettigheter i området og av hensyn til naturens egenverdi er vi i mot kraftverksutbygging i området.

Vi minner også om utredningen om bruk og vern i Tysfjord/Hellemo, overlevert Miljøverndepartementet den 18.4.2006.

Bestemmelser og forpliktelser

Regjeringen har utarbeidet *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging* hvor det fremkommer at disse forventningene også omtaler samiske hensyn. Regjeringen forventer bl.a. at det i planleggingen medvirkes til å sikre naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv.

Urfolk har gjennom bestemmelsene i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27, og ILO-konvensjonen nr. 169 (ratifisert av Norge), rett til beskyttelse av sine tradisjonelle områder og sin kultur. Bestemmelsen er absolutt og beskytter samenes utøvelse av sine tradisjonelle næringer, og også de moderne måter de tradisjonelle næringer utøves på samt de områder og naturressurser som utgjør basen for denne næringsutøvelse. Dette

innebærer at samene i Norge har rett til avgjørende innflytelse over hvordan for eksempel vann- og mineralressurser skal utnyttes. Samer må sikres retten til selv å bestemme over hvilke naturressurser som skal utnyttes og hvilke som skal spares for at landskapet skal holdes intakt for kommende generasjoner. Prinsippet om urfolks rett til fritt og informert samtykke har som grunnlag at urfolk har rett til å si nei eller ja til virksomheter som påvirker deres tradisjonelle landområder, innen virksomheten settes i gang. Det råder altså ingen tvil om at samer har rett til selvbestemmelse i sine egne områder og dette gjelder fremfor alt utvinning av naturressurser i samenes tradisjonelle områder, siden slike aktiviteter påvirker urfolks områder og kultur i aller høyeste grad.

Urfolks rett til selvbestemmelse er én av de viktigste bestemmelsene i FNs erklæring om urfolks rettigheter av 2007. Erklæringen fastslår også bestemmelser i forhold til landrettigheter, konsultasjonsrettigheter, prinsippet om frivillig og informert forhåndssamtykke, beskyttelse mot alle former for assimilasjon og rasisme, beskyttelse av tradisjonell kunnskap, beskyttelse av religionsfriheten, arbeidsrettigheter, rett til et tilpasset og godt helsetilbud, språkrettigheter, utdannings- og opplæringsrettigheter, og rettigheter i forhold til media. I tillegg oppfordres statene til å fremme forståelse for urfolks kultur og bekjempe rasisme, kompensere urfolk for tapte landområder, og unngå militære aktiviteter på urfolks territorier. Til slutt gjør erklæringen oppmerksom på at bestemmelsene i erklæringen representerer en minimumsstandard for urfolks overlevelse og verdighet (art. 43). I tillegg tilføyer den at alle rettighetene gjelder likt for kvinner og menn (art. 45). Den siste bestemmelsen (art. 46) er en modifisering av selvbestemmelsesretten og en forsikring om at ingen bestemmelser i erklæringen skal true statenes ”territorielle integritet” og ”politiske enhet”.

Erklæringen etablerer ingen nye rettigheter som sådan, men fastslår at urfolk også har de samme rettigheter som andre folk. Erklæringen er ikke bindende for statene på samme måte som en konvensjon, men vil likevel være et viktig instrument for å etablere normer for internasjonal sedvanerett.

Sametinget har ansvar for å påse at samiske interesser blir vurdert ut i fra et helhetlig perspektiv ved planlegging etter plan- og bygningsloven. Et viktig hensyn som skal ivaretas i planlegging etter den nye plan- og bygningslovens plandel er å sikre naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutvikling og samfunnsliv jf. Lov av 27. juni 2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling. Sametinget har ansvar for å veilede bla. kommuner som utarbeider planer når planleggingen berører saker av betydning for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv. Vi ønsker økt vektlegging av Sametingets planveileder, fordi dette vil kunne bidra til å styrke samisk språk, kultur og levevis i lulesamisk område.

Regjeringens Nordområdesatsing med stort fokus på utnytting av naturressurser er utvilsomt en utvikling som er en trussel for de tradisjonelle næringene i nord, slik som for eksempel fjordfiske og reindrift. Denne satsingen medfører reelle interesse- og arealkonflikter. Vi undrer på om denne økende industrielle satsingen er bakgrunnen for at Regjeringen enda ikke har avklart samiske rettigheter sør for Finnmark.

Sammenfatning

Området Musken kraftverk planlegges i, er et samisk bruksområde. Samisk kunnskap basert på generasjoners erfaringer gjennom bruk og samspill med naturen bidrar til bærekraftig bruk og vern av naturmangfoldet. Et helhetssyn på samisk tradisjon, kultur og bruk av land- og

sjøområder kreves. Dette av hensyn til bevaring av det samiske materielle kulturgrunnlaget og naturens egenverdi.

NOU 2007:13 *Den nye sameretten*, en innstilling levert av det regjeringsoppnevnte Samerettsutvalget i 2007, legger hovedvekt på at tiltak i samiske områder skal skje ved foreleggelse for, konsultasjoner med, og vektlegging av samiske interesser, og ha til formål å gi oss som urfolk slik råderett over naturressurser at vi selv kan sikre og videreutvikle vår livsform.

Den samiske befolkningen i Hellemofjorden anser seg som rettighetshavere til området som blir berørt av Musken kraftverks planer. Denne aktuelle saken er ikke avklart med befolkningen. De samiske rettighetsforholdene i området er enda ikke avklart.

Vi krever at saken avvises inntil rettighetsforholdene i området er avklart av myndighetene (regjeringen).

Som samiske grunneiere i området ønsker vi konsultasjon i forbindelse med meldingen og fastsettingen av utredningsprogrammet for Musken kraftverk.

For Vuodnabat sijdda/Hellmobotn grunneierlag

Heidi B. Andersen

nestleder

e-post: heidi.birgitta@gmail.com